

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՇԱՐՈՒՐՅԱՆ

ԵՊՀ դոցենտ,
բանասիրական գիտությունների թեկնածու
E-mail: h.sharuryan@ysu.am
ՀՏԴ 821.111.0

**ԻՐԱԿԱՆԻ ԵՎ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՋՈՐՋ ՄՈՒՐԻ «ԱՌԱՔՅԱԼԸ» ԴՐԱՄՍՅՈՒՄ**

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. Ջորջ Մուր, «Առաքյալը» դրաման, Պոդոս առաքյալ, Հիսուս Քրիստոս, Աստվածաշունչ, մենաստան, քրիստոնեություն, հրաշք, Դամասկոս, հոգի, ներածական նամակ:

Ключевые слова и выражения: Джордж Мур, драма «Апостол», апостол Павел, Иисус Христос, Библия, монастырь, христианство, чудо, Дамаск, душа, вступительное письмо.

Key words and expressions: George Moore, drama “The Apostle”, Apostle Paul, Jesus Christ, Bible, monastery, Christianity, miracle, Damascus, soul, introductory letter.

Անգլիացի ճանաչված գրող Ջորջ Մուրի ստեղծագործական ժառանգության զգալի մասը նվիրված է կրոնական թեմաներին, մասնավորապես Աստվածաշնչի մեկնությանը, ուր հեղինակը դրսևորում է համարձակ մոտեցումներ, կատարում եզակի մեկնումներ: Ամենին էլ պատահական չէ, որ նրա կրոնական հայացքներն այդքան առինքնող և ուշագրավ են. Դրանք հետևանք են վերջինիս՝ տարիներ շարունակ հավատքի ասպարեզում կատարած քրտնաջան պրպտումների, ինչ-որ տեղ՝ հերքումների ու գաղափարական խոր փոփոխությունների: Ուստի բոլորովին էլ անսպասելի չեն նրա անդրադարձները քրիստոնեության խնդիրներին, կրոն, որը, կարելի է ասել, դարձավ գրողի անմեկնելի ու ինքնօրինակ գաղափարների խոսափողը:

Ջ. Մուրն իր ստեղծագործությունների նյութ է դարձնում ոչ միայն Հիսուսին, որը, ըստ հեղինակի համոզման, թեպետ խաչ է բարձրացել, բայց ամենին էլ չի մահացել, այլ նաև Պոդոս առաքյալին կամ Պոդոս Տարսոնացուն (ըստ ավանդության՝ նա ծնունդով Կիլիկիայի Տարսոն քաղաքից էր), որը թերևս առաջին անգամ անգլիական գրականության էջերում հանդես է գալիս որպես ինքնուրույն կերպար:

Ջ. Մուրի կրոնական հայացքները, որոնք նրա քաղաքական համոզմունքների արգասիքն են, սկիզբ են առնում դեռևս հեղինակի վաղ երիտասարդական տարիներից, երբ 1870-ականների վերջերին Փարիզից

մորն ուղղված նամակում նա գրում է. «Ես հիմա կարդում եմ միայն Բալզակ, Հյուգո, Շեքսպիր և Աստվածաշունչ»¹: Աստվածաշունչի մեկնումների հանդեպ գրողի հետաքրքրությունը պայմանավորված էր ֆրանսիացի արձակագիր և գրաքննադատ Էդուարդ Դյուջարդինի (1861-1949) կրոնական հայացքների ազդեցությամբ. Իր նամակներից մեկում Մուրը նրան անվանում է «աստվածաշնչյան մեկնումների իմ ուսուցիչ»²: Մակայն անհերքելի է, որ այդ առանձնակի հետաքրքրությունն իր գազաթնակետին է հասնում, երբ 1898-ին Էթել Սմիթի (1858-1944)՝ իր ժամանակին բավական հանրահռչակ երգահանի և կանանց ընտրական իրավունքների պաշտպանության շարժման առաջնորդուհու քույրը՝ Մերի Հանթերը, նրան նվիրում է Աստվածաշունչը: Այս մասին ընթերցողը տեղեկանում է աստվածաշնչյան թեմաներով գրված երկերի («Առաքյալը», «Քիրիթի հեղեղատը. սիրիական պատմություն») նախաբանում հեղինակի՝ վերջինիս ուղղված երախտագիտական նամակներից: Երկարատև ու խորասուզված պրպտումների առաջին արգասիքը դառնում է 1910թ. հունիսին Լոնդոնում հրատարակվող «English Review» խորագրով ամսագրում տպագրված «Առաքյալը» ստեղծագործությունը, որն ի սկզբանե մտահղացված էր որպես սցենար, սակայն մեկ տարի անց վերածվում է երեք գործողությամբ առանձին դրամայի: Ուշագրավ է, որ գրաքննադատներից մեկն այն անվանել է Ավետարանի վերաբերյալ «երբևէ տպագրված ամենահանդուգն, եթե ոչ ամենաաստվածանարգ քննությունը»³:

Վերոհիշյալ ստեղծագործության մանրակրկիտ քննությունը մեկ անգամ ևս փաստում է Ջ. Մուրի ընդգծված համակրանքը դեպի ֆրանսիացի գրողների, մասնավորապես փիլիսոփա և պատմաբան Էռնեստ Ռենանի (1823-1892)՝ քրիստոնեության վաղ շրջանին նվիրված երկերը, որի արդյունքում էլ նա կատարում է իր ճամփորդությունը դեպի Մուրը երկիր ու հրապարակում «Առաքյալը» դրաման:

Հայտնի է, որ Էռնեստ Ռենանը, 1860-ականներին ենթարկվելով Նապոլեոն III կայսեր հրամանին, կատարում է ուղևորություն դեպի Մուրը երկիր՝ պաշտպանելու պատերազմող քրիստոնյաների շահերը, և 1863-ին՝ հրապարակում է «Հիսուսի կյանքը» խորագրով իր գիրքը, ապա 1866-ին՝ «Առաքյալները», իսկ 1869-ին՝ «Մուրը Պողոս» երկերը: «Հիսուսի կյանք»-ում նա Փրկչին ներկայացնում է որպես մարդ, այլ ոչ Աստված, իսկ նրան

¹ Hone Joseph, Life of George Moore, London, 1936. p 137 , Letter of 22. 12.1 887

² Letters from George Moore to Edouard Dujardin, 1886-1922, ed. by John Eglinton, 1929, p 109

³ Current Literature, II (Oct. , 1911), p 423-24

վերագրվող հրաշքները համարում խաբեություն: Է. Ռենանի այս ուղևորությունն ու գրական վերոհիշյալ երկերն էլ ոգեշնչում են Ջ. Մուրին տարիներ անց ձեռնարկել նույն ճամփորդությունը, իսկ ճամփորդական նոթերն օգտագործել որպես գրական երկի մտահղացում: Հետագա ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս նաև, որ եթե Ռենանի կատարած ճամփորդությունը դեպի Մուրբ երկիր հանձնարարություն էր, ապա Մուրը այն նախաձեռնում է զուտ անձնական դրդապատճառներով՝ ցանկանալով ուսումնասիրել անցյալն ու կերտել ապագան: Սյուզան Միտչելը, անդրադառնալով վիպասանի կենսագրության այս դրվագին, գրում է. «Միգուցե լույսը, որ Երկնքից իջավ Մուրի վրա, ուներ գրական ոգեշնչման բնույթ, և նա, ինչպես տեսիլք, տեսավ գիրքը. Մեսիան պիտի գրեր Առաքյալի մասին»⁴: Երկու գրողների՝ համանման թեմայով գրված վերոհիշյալ երկերում նմանությունների հետ մեկտեղ առկա է նաև որոշակի տարբերություն, որը տեսանելի է անգամ սկզբնաղբյուրի ընտրության խնդրում: Այսպես, ֆրանսիացի հեղինակն իր ստեղծագործության համար որպես հիմք ընտրել է Հովհաննեսի Ավետարանը, իսկ իռլանդացի գրողն իր երկի համար որպես աղբյուր դիտարկում է Մարկոսի Ավետարանն ու կասկածի ենթարկում այնտեղ ներկայացված պատմությունները: Ուշագրավ է, որ Մուրն իր այս դրաման հրապարակում է այն ժամանակ, երբ աշխարհի ամբողջ անգլիախոս հատվածը տոնում էր Ջեյմս թագավորի՝ Աստվածաշնչի ստեղծման 300-ամյա տարելիցը: Ինչպես քաջ հայտնի է, Աստվածաշնչի այս տարբերակն անգլերեն թարգմանությամբ լույս է տեսել 1611-ին՝ Ջեյմս I արքայի գահակալության օրոք, երբ պուրիտանների ճնշման ներքո ստեղծվում է Աստվածաշնչի նոր թարգմանությունը: Հենց այս նշանակալից տարելիցի ժամանակ էլ Ջ. Մուրը լույս է ընծայում «Առաքյալը» դրաման, որը պատկերում է Հիսուսի և Պողոս առաքյալի երևակայական ու դրամատիկ հանդիպումը հեսսենների մենաստանում Փրկչի խաչելությունից 25 տարի անց:

«Հեթանոսների առաքյալը», ինչպես հաճախ ընդունված է անվանել Պողոսին, Հիսուսի 12 աշակերտներից չէր, սակայն նրա փառքն ավելին է, քանի որ վերջինիս անցած ուղին ունի բավական յուրօրինակ պատմություն: Ինչպես արդեն հիշատակեցինք, նա ծնվել է Կիլիկիայի Տարսոն քաղաքում քրիստոնեական թվագրության առաջին տարիներին և, ինչպես վկայում են մեզ հասած աղբյուրները, հասակ է առել փարիսեցիների ընտանիքում, ուստի բնականաբար ժառանգել է ծնողների գաղափարները: Նախապես

⁴ Mitchel Susan L., George Moore, New York, Dodd, Mead & Co., 1916. The Internet Archive. Accessed 19/10/2012

նա հայտնի է եղել Սավուղ անունով, ապա ավելի ուշ հանդես է եկել Պողոս անվամբ և դարձել քրիստոնյաների պաշտելի սրբերից մեկը: Վերոհիշյալ աղբյուրները փաստում են նաև, որ Սավուղ-Պողոսն իր գործունեության արշավույսին հիմնականում հալածում էր քրիստոնյաներին և նույնիսկ իրավունք էր խնդրել այդ հալածանքն ընդարձակել ու քրիստոնյաներին դուրս քշել Պաղեստինից՝ ընդհուպ Դամասկոս: Նրան այդ իրավասությունը տրվում է, և հենց Դամասկոս գնալու ճա-նապարհին էլ նա ինչ-որ գերբնական ձայն է լսում, որն էլ դարձի է բերում նրան: Այս վերջին իրադարձությունն էլ դարձել է Ջ. Մուրի դրամայի հիմքը, որը հետագայում ավելի խորացվում և պատկերվում է արձակագրի «Քիրիթի հեղեղատը. սիրիական պատմություն» սովորածավալ վեպում: Հատկանշական է, որ հենց այս առաքյալն է դառնում Հիսուսի գաղափարների ջերմ ջատագովն ու անխոց տարածողը: Հայտնի է, որ Պողոս առաքյալի շնորհիվ է քրիստոնեությունը հասել Եվրոպա: Նրա մահվան ամենահավանական տարին 67 թվականն է, երբ Ներոնի կողմից քրիստոնյաների հանդեպ սանձազերծված հալածանքների ժամանակ նրան մահապատժի են ենթարկում գլխատման միջոցով. Դա էր հռոմեական քաղաքացիություն ունեցող անձանց վերապահված մահապատիժը, իսկ ոչ հռոմեացիները ենթարկվում էին խաչելության: Ուշագրավ է, որ Պետրոս և Պողոս առաքյալներին մահվան են դատապարտում նույն օրը՝ վերոհիշյալ եղանակներով:

Ինքնատիպ է խնդրո առարկա դրամայի կառույցը, ուր պատումին նախորդում է գրողի ներածական նամակը, որն, ինչպես հայտնի է, սովորաբար ուղղված է լինում որոշակի անձի և պարզաբանում է հեղինակի մտադրությունները՝ ընթերցողին նախապատրաստելով այն տեղեկության ընկալմանը, որը նամակագիրը ցանկանում է հատկապես շեշտադրել: Այս նամակը՝ խորագրված «Ներածական նամակ Աստվածաշունչն առաջին անգամ կարդալու վերաբերյալ», ուղղված է գերմանացի լրագրող և թարգմանիչ Մաքս Մեյերսֆիլդին (1875-1940), որը հրաժարվել էր առաջաբան գրել «Առաքյալը» դրամայի գերմաներեն թարգմանության համար: Այն բացահայտում է Մուրի խոր հիասթափությունն ու կատաղի թշնամանքը կաթոլիկության հանդեպ, ինչպես նաև պատկերում է հեղինակին՝ որպես Աստվածաշնչի գրական քննադատ: Ուստի ամենևին էլ զարմանալի չէ, որ Մեյերսֆիլդին հարցին, թե ինչու է այդպես հապճեպ տպագրվել այս դրաման, կրոնական համարձակ հայացքների տեր գրողը երկարաշունչ նամակով պարզաբանում է իր դրդապատճառներն ու, որպես նախաբան, աստվածաշնչյան պատմությունների վերաբերյալ իր կարծիքն արտահայտում է հետևյալ կերպ. «Գիրք Ծննդոցն ինձ ծայրից ծայր թվում է

արտասովոր ու հետաքրքրաշարժ ժողովրդական հեքիաթների հավաքածու»⁵:

Ներածական նամակում Մուրը ոչ միայն մանրամասն վերլուծում է Աստվածաշնչի հանդեպ համայն մարդկության վերաբերմունքն ու մերժողաբար քննադատում տարածված մեկնումները, այլև հստակ մատնանշում է դրամայի, ապա նույն թեմայով առավել լայնածավալ երկ գրելու իր մտադրությունների ստույգ աղբյուրը. Հեղինակի հավաստմամբ այդ ամենի սկզբնապատճառն էսսեագիր և բանաստեղծ Ջոն Էզլինթոնի (ի դեպ, սա իռլանդացի գրող, իմբագիր Վիլյամ Քիրքպատրիկ Մագիի գրական ծածկանունն է) հավաստած լեգենդն է, թե իբր Հիսուսը չի մահացել, այլ խաչի վրա ուշակորույս է եղել, որից հետո հեռացել է Հնդկաստան ու շարունակել քարոզել այնտեղ:

Գաղափարական թեմաների տեսակետից դրաման կարելի է բաժանել մի քանի էական մասերի՝ Հիսուսի կյանքը խաչելությունից հետո, նրա քարոզների թողած ազդեցությունը մարդկության վրա և, իհարկե, առաքյալների, մասնավորապես Պողոսի վերաբերմունքը դեպի այդ նոր ուսմունքը:

Դրամայի գործողությունները ծավալվում են հեսսենների մենաստանի սենյակներից մեկում և, որպես գործող անձինք, պատկերում են Հիսուսին, վանականներին, Մարիամ Մագդաղինեցուն և Պողոս առաքյալին:

Առաջին արարվածից մինչև գործողության ավարտ Հիսուսը ներկայանում է որպես միաբանությունում ապրող աշխարհիկ եղբայր. Նրան ուրախացնում է բնության պարզևած գեղեցկությունը. Նրա հավաստմամբ՝ այն «Աստծո կամքի դրսևորումն է»⁶: Բայց Հիսուսի հոգու այս անդորր, գրեթե հովվերգական վիճակը խաթարվում է Պողոս առաքյալի հանկարծահաս հայտնվելով, որը, խորապես տարված քրիստոնեության ուսմունքով, անդադար հավաստում է, թե «առանց Հիսուս Քրիստոսի հանդեպ հավատի բարի գործերը սոսկ գայթակղություններ են»⁷: Այս խոսքերին ի պատասխան էլ Հիսուսը հայտարարում է, թե ինքն է խաչվածը, ու հերքում իր հարության լուրը, իսկ գործած հրաշքներն էլ համարում սրտի թելադրանքներ «Հրաշքը մեր կողքին է, և մեր սրտի թելադրանքով մեր իսկ իրականացրած պարտականությունները բավարար են»⁸: Հիսուսի մտացածին հարության լուրը ցնցում է Պողոս առաքյալին, որն այն ընկալում

⁵ **Moore George**, “The Apostle”, Dublin Maunsell and Co. LTD, 1911, p 7

⁶ Նույն տեղում, էջ 44:

⁷ Նույն տեղում, էջ 65:

⁸ Նույն տեղում, էջ 70:

է որպէս աստվածանարգություն, իսկ հրաշքը՝ սատանայի ձեռքի գործ, ու հայտարարում. «Ես բազում հրաշքներ ու տեսել ու շատերն էլ Աստծո շնորհիվ իրականացրել, բայց հիմա ես տեսնում եմ մի հրաշք, որ գործվել է սատանայի ուժով»⁹: Ուստի նա աճապարում է վկաների հետևից, որպէսզի ապացուցի, որ Հիսուսը ստախոս է, իսկ մարմնի վրայի հետքերն էլ՝ վիուկի կամ չար հրեշտակի ձեռքի գործը: Եվ դրամայի հենց այս հատվածում էլ ընթերցողի առջև հառնում է Հիսուսի բացարձակապէս մարդկային կերպարը. նա սկսում է տազնապել ու վախենում է, որ իրեն վերստին կտանջեն ու խաչ կբարձրացնեն, իսկ մենաստանի վանահայրը խոստանում է իր պաշտպանությունն ու աջակցությունը:

Ուշագրավ է, որ Պողոս առաքյալը վերադառնում է իսկապէս վկայի ուղեկցությամբ, որը, սակայն, ոչ թե ժխտում, այլ առավել խորն է հավաստում Հիսուսի ինքնությունը: Արդեն ծերացած ու երբեմնի գեղեցկությունը կորցրած Մարիամ Մագթաղիներցին, Հիսուսին տեսնելով, կարծես վերագտնում է իր հոգեկան կորուվն ու դիմելով նրան՝ աղերսում է. «Դու նորի՞ց մեզ մոտ ես եկել: Մենք քո կարիքն ունենք, ուսուցի՛չ: Մենք ուզում ենք տեսնել ու լսել քեզ»¹⁰: Այսինքն՝ տարիքն առած Մագթաղիներցին ինչ-որ առումով խոսում է ամբողջ մարդկության անունից ու հավաստիացնում, որ Փրկչի խաչելությունից հետո միայն մարդ արարածը գիտակցել է իր կորուստն ու փնտրում է կորցրածի վերադարձը: Ուստի Հիսուսի՝ Մագթաղիներցուն ասված խոսքերը կարելի է ընդունել որպէս յուրատեսակ ուղերձ՝ ուղղված համայն մարդկությանը. «Իմ հանդէպ սիրո մեջ է ապրում քո գեղեցկությունը, և այն հավերժ կապրի երկրի վրա, ամենուր, ուր իմ Ավետարանը կքարոզվի, ու նաև երկնքում՝ սրբերի մեջ, հավերժությունից մինչև հավերժություն»¹¹: Ասել է թե՛ գեղեցիկը, այսինքն՝ հոգու անապական վիճակը, հարատև է միայն հիսուսյան քարոզների մարմնավորման շնորհիվ:

«Առաքյալը» դրաման ուշագրավ է նաև իր հետևորդների՝ առաքյալների վերաբերյալ Քրիստոսի արտահայտած գաղափարներով, երբ վերջինս փորձում է տարհամոզել քրիստոնեության ու հենց իր իսկ Հիսուսի անձով մոլեգին տարված Պողոսին հավատալ հարության իսկությանը: Ուստի անդրադառնալով Պողոս առաքյալի բնութագրին՝ Հիսուսն ասում է. «Պողոսն իմ աշակերտների շարքում ամենավերջինն է, ևս մեկը, որ մերժում է իմ գոյությունը: Նա նրանցից է, որի հավատը խարսխված է իմ հարության

⁹ Նույն տեղում, էջ 74:

¹⁰ Նույն տեղում, էջ 95:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 92:

վրա»¹², իսկ Պետրոս առաքյալի մասին էլ նշում է. «Հավատը միշտ էլ դժվար է տրվել Պետրոսին. Նա հին մնացուկների կապոց է և մարգարեի հետևորդ»¹³: Ասել է թե՛ Հիսուսի համար անընդունելի են առաքյալների ծավալած գործունեությունները, քանի որ նրանց հավատն ամեննին էլ ամուր չէ:

Դրամայի կենտրոնական կերպարներից է, անշուշտ, նաև Պողոս առաքյալը, որն անընդհատ խոսում է Դամասկոսի ճանապարհին իր տեսած հրաշքի մասին, երբ Հիսուսը հայտնվել էր ու հորդորել նրան տարածել իր ուսմունքը: Այս տեսիլքն էլ հենց Պողոսին վերածում է մոլի քրիստոնյայի, որը, չանսալով անլուր հալածանքներին, ջանասիրաբար տարածում է քրիստոնեությունն ու ապառաժի պես անհորդորդ է հիսուսյան ուսմունքի վերաբերյալ ցանկացած հակառակվող փաստարկի հանդեպ: Հետևաբար Հիսուսը մեղադրում է նրան անհիմն հավատի համար ու վերջինիս հետ զրույցի ժամանակ հայտարարում. «Դու երբեք իմ աշակերտների իմ ուսմունքի վերաբերյալ հարցեր չես տվել, այլ քարոզել ես միայն հրաշքի մասին, կարծես թե դա բավարար է»¹⁴: Իսկ անդրադառնալով բուն հրաշքին՝ Հիսուսը բացատրում է. «Եթե դու տեսնում ու լսում ես, ապա սոսկ աչքով ու ականջով»¹⁵, և հենց այդ պատճառով էլ առաքյալը չի ճանաչում Հիսուսին, թեպետ հավաստում էր, թե տեսել է նրան ու լսել ձայնը: Այսինքն՝ այս հակասության արմատները պետք է փնտրել հոգևոր հավատի բացակայության մեջ: Հենց այս հանգամանքն էլ պայմանավորում է Հիսուսի ընդդիմությունը Պողոս առաքյալի քարոզչական գործունեությանը: Ավելին, մարդկության Փրկիչը փորձում է կանխել իր ուսմունքի խեղաթյուրումը, պատրաստվում է գնալ Երուսաղեմ ու տեղի հոգևորականության առջև բացահայտել ամբողջ ճշմարտությունը: Այդ որոշումը, որն այդպես էլ չի չիականանում, Հիսուսի ներքին պայքարի վերջնական հանրագումարն է, իսկ Պողոս առաքյալի համար նշանակում է նոր ձեռք բերած կենսական հայացքների, իր իսկ ստեղծած պատրանքների փլուզում: Ուստի այս բախումը բերում է անակնկալ ու ցնցող ավարտի. երբ Հիսուսը, դիմելով Պողոս առաքյալին, հայտարարում է, որ ինքը «Նազարեթից հարություն է առել հանգուցյալների միջից, որ դեմ կանգնի քեզ»¹⁶, հուսահատված առաքյալն Աստծո անունից ապտակում է Հիսուսին, իսկ վերջինս էլ վայր է ընկում ու

¹² Նույն տեղում:

¹³ Նույն տեղում, էջ 94:

¹⁴ Նույն տեղում, էջ 88:

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 97:

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 99:

մահանում: Մեփական արարքից երկյուղած Պողոս առաքյալը փախուստի է դիմում, թեպետ բնավ չի երկմտում Հիսուսի վախճանի տեղին լինելու մեջ ու նկատում է. «Լավ է, որ նա մահացավ, չնայած հարվածն իմ նախաձեռնությունը չէր, բայց եկավ Աստծուց, ինչպես որ կայծակն է գալիս... եթե այս մարդը ստել է, նա արժանի է մահվան, իսկ քրիստոնեությունն էլ փրկվել է նրա մահով, իսկ եթե ճշմարտությունն էր ասում: Ճշմարտությունն Աստծո ձեռքերում է, և ես գնում եմ Հռոմ՝ ընդունելու իմ մահը ու այդ մահվան միջոցով ընդունելու իմ Քրիստոսին, իմ ձեռքբերումը, իմ աշխատանքի պտուղը»¹⁷: Ասել է թե՛ Պողոս առաքյալը Հիսուսին սպանում է ոչ թե կանխամտածված, այլ Աստծո կամոք, որպեսզի առաքյալների կատարած գործերն ի դերն չլինեն, քանի որ մարդկությունը քսան տարուց ավելի հավատում էր երկնքում բնակվող Հիսուսին, մինչդեռ իրական Հիսուսն ապրում էր մենաստանում իբրև սովորական վանական, իսկ իր մասին պատմվող պատմություններն էլ համարում էր խաբեություն ու փորձում պոկել կեղծիքի քողը:

Այսպիսով, «Առաքյալը» դրամայում ընթերցողը ականատես է լինում Հիսուսի խորապես մարդկային կերպարին, որը փաստվում է վանականների՝ վերջինիս մասին արտահայտած խոհերով: Ահա թե ինչպես է մենաստանի վանահայրը բնութագրում նրան. «Նա այլևս չի ուզում ներքաշվել կյանքի տագնապների մեջ, որը նա ընդմիշտ լքեց, երբ խաչելությունից հետո վերադարձավ մեզ մոտ՝ մահից մազապուրծ. Ոչ ոք չգիտի՝ ինչպես, զրկված սեփական տառապանքների հիշողությունից, մեզ բոլորիցս ամենապարզ հոգին, որ լուսաբացից մինչև մթնշաղ կատարում է իր աշխատանքը»¹⁸: Ուստի, երբ վանահայրն ու վանականները տեսնում են Հիսուսի անշնչացած մարմինը, բնավ չեն կասկածում Պողոս առաքյալին, այլ այդ մահը վերագրում են նրա հոգեկան խռովքին: Իսկ Պողոս առաքյալը, որին նույն վանականները համարում են «վնասակար մարդ, որ սերմանում է հերետիկոսություն և խռովություն, մարդ, որը Դամասկոսում տեսած իր տեսիլքից հետո խելագարվել է»¹⁹, հեռանում է՝ խորապես համոզված իր կրոնական գաղափարների ճշմարտացիության մեջ ու Հիսուսի ուսմունքով տոգորված, և ինքն իրեն բնորոշելիս պնդում է. «Ես խաչված եմ Քրիստոսի հետ, չնայած ես ապրում եմ, բայց ոչ թե ես, այլ Քրիստոսն է ապրում իմ մեջ: Քրիստոսը հառնել է իմ մեջ: Ես հարությունն եմ»²⁰: Ասել է թե՛

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 100:

¹⁸ Նույն տեղում, էջ 78:

¹⁹ Նույն տեղում, էջ 79:

²⁰ Նույն տեղում, էջ 97:

մարդկությունը շարունակում է հավատալ հրաշքներին, քանի որ դրանք է համարում իր կենսատու ուժը:

Հ. Ա. Շարուրյան

Իրականի և գեղարվեստականի հարաբերակցությունը

Ջորջ Մուրի «Առաքյալը» դրամայում

Ամփոփում

Հոգիվածը նվիրված է անգլիացի նշանավոր գրող Ջորջ Մուրի «Առաքյալը» դրամայի հիմնախնդիրներից մեկի՝ իրականի և գեղարվեստականի հարաբերակցության քննությանը: Մասնավորապես նկատվում է, որ համաշխարհային գրականության համաբնույթ՝ երկերի մեջ խնդրո առարկա դրաման առանձնանում է էական հատկանիշով: Գրողն անդրադարձել է Հիսուս Քրիստոսի ու Պողոս առաքյալի հանդիպման վերաբերյալ տարածված լեգենդին և այն ընդունելով իբրև հիմք՝ ներկայացրել քրիստոնեության վերաբերյալ սեփական դիրքորոշումն ու աստվածաշնչյան մեկնումները՝ ամենուրեք շեշտադրելով Փրկչի բացառապես մարդկային կերպարը:

А. А. Шарурия

Соотношение реального и художественного в драме Джорджа Мура

«Апостол»

Резюме

Статья посвящена анализу одной из основополагающих проблем драмы известного английского писателя Джорджа Мура «Апостол». В частности, отметим, что среди подобных произведений мировой литературы исследуемая драма выделяется существенной особенностью: писатель обратился к известной легенде о встрече Иисуса Христа и апостола Павла и, принимая ее за основание, представил собственную позицию относительно христианства и библейских интерпретаций, акцентируя повсюду исключительно человеческий образ Спасителя.

Н. А. Sharuryan

Correlation of Reality and Fiction in George Moore's Drama "The Apostle"

Summary

The article is devoted to the analysis of one of the issues, i.e. the correlation of reality and fiction in the drama by the famous English writer George Moore "The Apostle". It particularly notes the essential feature by which the drama under consideration stands apart from similar literary works of world literature: the author has turned to the widespread legend about the meeting between Jesus and Apostle Paul and by making it the basis for his work presented his own standpoint on Christianity and biblical comments and in every case emphasized the absolutely human nature of the Savior.